

WIEKE IN ZAMBIA

WIEKE BIESHEUVEL

WIEKE IN ZAMBIA

JUST
PUBLISHERS

4e druk, december 2018

*Auteur Wieke Biesheuvel
Copyright © 2017 Wieke Biesheuvel | Just Publishers BV
Uitgever Hans van Maar*

Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale bestanden of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van
Just Publishers BV.

*No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm, digital files or any other means, without written permission from
Just Publishers BV.*

*Omslagontwerp Ben Gross
Opmaak Studio Spade, Voorthuizen
Redactie Janine van der Kooij
Omslagfoto Rob Bleichrodt
Fotokatern Collectie Wieke Biesheuvel*

ISBN 97890 8975 472 1
NUR 402

WWW.JUSTPUBLISHERS.NL

INHOUD

Voorwoord	7
1. Naar Katete	11
2. Een nieuwe buurt, nieuwe mensen	16
3. I want to talk to you...	26
4. Uitje van de maand – naar immigration	41
5. Adamson	47
6. Sloebers	61
7. Een nieuw hek	68
8. Obed, ons buurjongetje	73
9. Het moertje	82
10. De eerste twee waterpompen	89
11. Eerste ontmoeting met Mkhalilamo en Pelekani en een borehole voor Kachipu	97
12. Mkhalilamo en Pelekani, niet meer samen	106
13. Alfie, onze heilige koe	116

14. Moet ik weer een tuinman!	128
15. Naar South Luangwa, het land van de dieren	136
16. Judith, brandwondenpatiënt	149
17. Op inspectietournee langs zeven boreholes	162
18. Een biezen mandje voor Moses	178
19. De gevangenis van Katete en Kennedy	190
20. Een thuis voor Moses	201
21. Andere geneeskunde, naar de natural healer	212
22. Een borehole voor de school in Chimasuko	224
23. Zambiaanse honden en Zambiaanse diergeneeskunde	237
24. Aids en hiv in zambia	247
25. Slot	262
Het Zambiaanse volkslied	271

VOORWOORD

- ‘Wat góed van jullie!’
‘Zoiets had ik ook graag gewild, nu ben ik te oud.’
‘Zoiets wil ik ook wel, maar ik ben te jong.’
‘Misschien als ik er doorbetaald verlof voor zou krijgen?’
‘Dat jullie zomaar je kinderen en kleinkinderen achterlaten.’
‘Moeten jullie daar in een hut wonen?’
‘Is er wel genoeg te eten?’
‘Al die enge insecten en slangen!’
‘Ik zou niet tegen de armoede kunnen.’
‘Als jullie er weggaan, zakt alles weer in elkaar.’
‘Elke Afrikaan bedelt. Gat in hun hand.’
‘Je blijft geld pompen in Afrika, nutteloos.’
‘Afrikanen zijn lui, daar veranderen jullie niets aan.’
‘Ze hebben allemaal aids, kijk maar uit.’
‘Die armoedige vrouwen in lappen, ik heb dat helemaal gehad.’
‘Gaat iemand ze nog eens vertellen dat ze niet zoveel kinderen moeten krijgen?’
‘Afrikanen zitten echt niet op jullie te wachten.’
‘Mooi land hoor, Afrika, maar zo corrupt.’

De lijst met reacties op ons vertrek naar Zambia is nog veel langer. De meningen van mensen over het continent Afrika – geen land - waarop ik 45 jaar geleden verliefd werd, zijn meestal niet gebaseerd op eigen ervaringen dus hoe leg je dit bijzondere en fascinerende werelddeel uit? Het lijkt bijna niet te doen maar ik ga toch een poging wagen.

Ergens op dit immense continent stond de wieg van de mensheid. Misschien was dat het wel wat ik zocht: mijn oorsprong en wat wezenlijk van belang voor me is om iets bijzonders van mijn leven te maken, want ik zie dat leven als een groot cadeau. Hadden mijn ouders een paar uur later de liefde bedreven, dan was ik er nooit geweest. Ik moet er niet aan denken. Niets zijn, nergens zijn... iets ergers kan ik me niet voorstellen.

Als kind kon ik vol onbestemd verlangen de witte pluim van een vliegtuig nakijken en denken: zat ik daar maar in! Ik had ouders die zelf reislustig waren en die het prima vonden dat ik met een rugzak naar Kenia vertrok om daar in een dorpje stenen te fabrieken met de bevolking. En daarbij bleef het niet. Het continent bleef aan mij trekken. In de jaren zeventig was ik docent Engels en kwam ik in de lange zomervakanties hier elk jaar weer terug. Later werkte ik voor Libelle en ging ik met verschillende ngo's (goededoelenorganisaties) op stap om reportages in Afrika te maken. Ik zag de armoede, de wanhoop, maar ook de hoop en de levenslust, dwars door alle moeilijkheden heen. Ik zag de schoonheid van elk Afrikaans land waar ik kwam. Overal werd ik spontaan ontvangen. Een Afrikaan heeft een hart van elastiek is mijn ervaring, er kan altijd iemand bij. Daar steken wij als westerlingen nogal eens krenterig bij af.

Geruime tijd al wilde ik wel eens voor langere tijd naar Afrika, niet voor een paar maanden, maar voor jaren. Om te luisteren, zien, voelen, ruiken, en vooral leren. Hoe zou dat zijn, hoe zou ik reageren bij tegenslag, in een land waar alles anders is dan in mijn vertrouwde omgeving thuis? En ik wilde niet dat mijn antwoord op 'hoe gaat het met je?' voortaan een duf 'ach, zo z'n gangetje' zou zijn. Maar goed, ik had een fijn gezin, een man met een vaste, goede baan, mijn eigen carrière, er waren kleinkinderen op komst...

En Rob? Die riep als ventje van zes jaar al dat hij later dokter in Afrika zou worden. Maar ook bij hem was die droom in de loop der jaren op de achtergrond geraakt, door de eisen die zijn steeds verantwoordelijker functies en het gezinsleven aan hem stelden.

En dan, je let even niet op... kijk je elkaar aan en blijk je ineens zestig plus. Vitaal, dat wel en zonder serieuze kwalen. We beseften donders goed dat als je eenmaal neergestreken bent in de aanleunwoning, je een avontuur zoals wij dat graag wilden vast niet meer ambieert. Niet gaan was dus geen optie, dan zouden we de rest van ons leven met het gevoel blijven zitten dat we iets belangrijks hadden gemist.

Dat het Zambia werd is toeval. Rob struinde wat rond op het internet en stuitte op het Saint Francis Hospital in Katete, in het oosten van Zambia. Er volgde een jaar van voorbereidingen. Nederland binnenkomen is lastig, eruit willen voor een aantal jaren is minstens zo ingewikkeld, administratief gezien. In 2010 gingen we vast een kijkje nemen in dat Zambiaanse ziekenhuis, en plakten er een vakantie aan vast. Toen waren we om. Onze kinderen en kleinkinderen achterlaten was zwaar, maar zonder offers valt geen droom waar te maken. Begin 2012 vertrokken we voor twee jaar. Het zouden er zes worden.

Afrika telt 54 landen, die net zo van elkaar verschillen als bijvoorbeeld, Noorwegen en Griekenland. Wat Afrikanen vrijwel allemaal gemeen hebben, is gastvrijheid, geduld, humor, hun trouw aan elkaar, hun tradities, wijsheden en religie. En bovenal hun talent om het leven per dag te leven en je niet druk te maken over zoiets als tijd.

Wij zijn te gast bij de Zambianen en zo dienen wij ons te gedragen. Het is hun land. 'You are very welcome!' zeiden én zeggen ze. Ik ben elke dag weer blij, soms wat meer, soms wat

minder, dat ik tussen hen mag verkeren en het is mijn bedoeling hier een klein deel van Afrika – dat zogenaamd hopeloze continent, waarover zo vaak betuttelend en belerend wordt gesproken en geschreven - dichterbij te brengen. Ga je een stukje mee langs het pad dat wij hebben gekozen? Het is een pad vol bijzondere mensen, uitdagingen, onbegrip, verbijstering, lachbuien, tranen en nieuwe inzichten.

Hoe het nu met mijn Afrikaanse verliefdheid zit? Die gaat nooit meer over.

NAAR KATETE

Goed, tot zover de grote woorden, nu de nuchtere werkelijkheid. Verliefdheid is mooi, maar ware liefde groeit pas als ze getest wordt. En dat werd ze.

‘Wij komen jullie morgenochtend om half acht halen. Zorg dat jullie buiten klaar staan met de bagage, we gaan stipt op tijd weg, want het is een lange rit naar Katete en ik wil er vóór zons-
ondergang zijn,’ waarschuwt Jacob. Hij is van de afdeling personeelszaken in het Saint Francis Mission Hospital, waar Rob gaat werken. Hij kijkt er streng bij en wij knikken braaf. ‘Wazungu (blanken) zeggen dat Afrikanen altijd te laat zijn, maar ik ben dat nooit,’ lacht Jacob. Wij lachen terug. Geweldig, wat een verademing om dat morgen te mogen meemaken. ‘Bye bye, see you tomorrow, zero seven thirty!’

Wij hebben de afgelopen week een *in country training* gevolgd in een conferentiecentrum op de compound van de universiteit van Lusaka. Een, vooral ’s avonds, erg gezellige tijd, dank zij de andere deelnemers. Aardige, avontuurlijk ingestelde mensen. Ben je een azijnpisser, dan ga je een onderneming als deze niet aan. Van de training zelf werd ik niet veel wijzer. De betogen waren slaapverwekkend saai en veel te lang.

Het is *zero seven thirty* en wij staan keurig buiten op dit afgesproken tijdstip. De ene na de andere auto rijdt voor om collega’s op te halen die naar hun standplaats zullen worden gebracht. Wij zwaaien iedereen uit en blijven als laatsten over. Een telefoonnummer van Jacob hebben we niet en dus wachten we. Het begint te regenen en ik zet onze bagage en een paar tuinstoe-

len onder een plastic party-tent vlak bij de ingang. Een bewaker komt haastig melden dat dit beslist niet mag. Dat is de parkeerplaats van de directeur van dit centrum. De bewuste man komt net op dat moment het hek binnenrijden en kijkt grimmig naar ons, in ons tuinzitje, en naar onze vijf koffers, drie tassen, twee rugzakken en een grote doos vol medische spullen. En dat allemaal op zijn heilige parkeerplaats. De tot zijn tanden bewapende bewaker – geweer, mes en revolver – heeft de zenuwen. Het bewaken en vrijhouden van de parkeerplek onder die tent is zijn verantwoordelijkheid.

Wij verslepen braaf onze spullen naar de hal. De directeur blaft de bewaker af, keurt ons geen blik meer waardig en rijdt zijn glanzende bolide onder het afdak. Hiërarchie is hier belangrijk. Wazungu hebben niets te zoeken op een directieparkeerplek. Ook niet als het regent.

Een paar uur later rijden Jacob en chauffeur George opgewekt toeterend het hek binnen, in de landrover van het ziekenhuis. Tot onze verbijstering is de auto propvol. Overal dozen en kisten met medicijnen en verbandmateriaal. Achter al die dozen komt een man vandaan. En nog één. Moeten zij ook mee? Jazeker, want dit is de apotheker en de andere man is een neef van de apotheker. En onze bagage dan? Ik kan het niet laten om te vragen waarom ze zo laat zijn, vanuit mijn Nederlandse ongeduld. ‘We moesten nog riemen zoeken om de bagage mee vast te maken,’ legt Jacob, alweer lachend, uit. ‘Veiligheid boven alles. We willen geen koffers op ons hoofd krijgen!’

Alle dozen en kisten worden uitgeladen en opnieuw ingeladen. Onze bagage wordt erbij gepropt. Nu wijzelf nog.

‘Op deze plek kunnen twee mensen zitten,’ Jacob wijst naar de stoel naast George. Als ze ondervoed zouden zijn wel ja, maar er is geen kijk op dat er nog iemand bij kan als ik op die stoel zit.

‘Jij gaat voorin,’ beslist Rob. Hij kruipt achterin, waar hij met Jacob, de apotheker en zijn neef een bankje voor drie deelt. Jacob probeert het nog even: professor Robert moet eigenlijk voorin en dan kan hijzelf, mager als hij is, daar ook nog wel bij. Dat feest gaat niet door, omdat ik een hoffelijke man heb, die het niet in zijn hoofd zal halen om mij tussen de dozen en de mannen te zetten. Ik voel me een beetje schuldig, maar niet al te erg. George en ik zitten riant. Half elf vertrekken we.

Eerst rijden we naar een filiaal van Barclays Bank aan de Cairo Road, waar we onze creditcard moeten ophalen. Deze weg is kilometers lang en het wemelt er van de Barclaysfilialen. We karren op en neer, van file naar file. Dan herkent Rob gelukkig het pand waar hij al eens is geweest. George parkeert bij een benzinstation. Na een uur heeft Rob eindelijk zijn creditcard en kunnen we echt op weg. Het is inmiddels half één. Als er niets meer tegenzit, kunnen we vóór zessen in Katete zijn.

George rijdt niet gewoon hard, hij scheurt. De mannen achterin boffen niet, want hij heeft het boven op de rem staan bij elke geit, bocht, of koe tot kunst verheven. De voorruit vertoont vele spinnenwebben aan barsten en sterretjes dus het leven op straat trekt in craquelé aan ons voorbij. Althans voor mij en George, achterin zien de mannen niets, want de dozen staan ook tegen de raampjes. Onderweg wijst George de zijns inziens interessante plekken aan. ‘Hier viel vorige week een vrachtwagen in de afgrond en toen waren er tien mensen dood.’ Of: ‘Daar lag een bus, die was helemaal uitgebrand. Twintig gewonden en dertig doden.’ Het weerhoudt hem er niet van om snoeihard te blijven rijden. Soms met één hand, omdat zijn telefoon gaat. Of omdat hij een handje pinda’s wil uit mijn zakje. Hij heeft kauwgom en dat deelt hij dan weer met mij. Hij zet er een swingend

Congolees muziekje bij op. Als we verongelukken, kan dat net zo goed op een vrolijke manier.

We pauzeren kort in het dorp voor de brug over de Luangwa-rivier. Onze reisgenoten kopen verse en gedroogde vis voor thuis en ik kijk kwijlend naar een kraam waar ze mandjes en andere rieten spullen verkopen. Ik val op een te gek stoeltje, maar Rob smooit de aankoop in de kiem: 'Kom op zeg, we gaan toch geen stoel meenemen! Alleen als je ermee op het dak van de auto gaat zitten.'

'We kunnen hier naar de wc,' zegt George, 'er is net een nieuw toiletblok gebouwd.' Een ondernemer zag het gat in de markt en groef er dus ook eentje in de grond. Twee zelfs. Voor vrouwen en mannen. Bamboe kamerscherm eromheen, een houten plateau rondom het gat en voor twee kwacha mag je achterlaten wat je in de weg zit. Ik ben wel wat gewend, maar dit is echt smerig.

Buiten wacht George en wijst op de fontein: een plastic ton met kraantje. Daaronder een bak om het gebruikte water op te vangen. Aan een touwtje bengelt een vies stukje zeep met een barst erin en aan een paal hangt bij wijze van handdoek een zanderige dweil van een onbestemde kleur aan een spijker. Ik spoel mijn handen af en laat de zeep en het dweiltje voor wat ze zijn. Achter in de auto is geen plek meer voor de zakken met vis. Dus krijg ik die op schoot en naast mijn voeten. 'Cool Water' van Davidov is lekkerder. Ik verheug me nu al op de douche in ons huisje. Die is er, weten we van onze Engelse voorgangers.

Om half zes rijden we het ziekenhuisterrein op. Een standbeeld van Jezus staat midden in een bloemperk en het kerkkoor oefent onder een grote boom. Verpleegkundigen in smetteloos witte uniformen lopen heupwiegend voorbij, klaar voor de catwalk. Hoe zouden ze die jurkjes zo wit houden?

We rijden naar ons huisje en daar staat het ontvangstcomité

al klaar. De manager, de directeur en nog een hooggeplaatst persoon. Plechtig overhandigen ze ons de sleutels en zeggen: 'This is your home now.' Het huis is gepoetst, vertellen ze trots. Het zal ons aan niets ontbreken. Rob opent de deur en iedereen gaat mee naar binnen. Alles is er, lakens, dekens, handdoeken, zeep en roze toiletpapier, dat al verkruiemt als je ernaar kijkt. Ik wil even naar het toilet in de badkamer en houd meteen de deurkruk los in mijn hand. 'Die deur,' zegt het comité, 'moet nog een keer worden geverfd, het is al gedaan, maar het is beter dat het nog een keer gebeurt.' De deur is van het soort 'we halen hem eruit en rijden naar de Gamma voor een nieuwe'. Als we goed kijken, valt het hele huis zo ongeveer uit elkaar, maar kijk dat comité nou toch stralen, blij dat ze ons zo'n prachtig onderkomen kunnen aanbieden.

Wij zetten onze Nederlandse blik op nul en als de heren zijn vertrokken, ga ik douchen. Er is een bad. Oud, zoals alles in dit huis. De douchekop hangt met een half vergaan pleistertje aan de slang. Ik ruk 'm er meteen af. Hm. Uit de verkalkte douchekop komt geen druppel water, ik kan beter alleen de slang gebruiken. Vervolgens valt de kraan uit de muur, maar die moet je terugduwen, zie ik, dan blijft hij een tijdje zitten. Precies lang genoeg om je af te spoelen na het inzepen. Volgens het comité móét er warm water in de boiler zitten. Dat is dus niet het geval maar het is broeierig warm, dus koud water is heerlijk.

De koelkast doet het en ons bier is na een uurtje in het vriesvak redelijk koud. We gaan ermee op de overdekte veranda zitten en proosten op onze toekomst. Dan valt de stroom uit. Maar dat geeft niet. De feestverlichting is aangestoken: de weergaloos mooie sterrenhemel van Afrika, die we de komende jaren boven ons zullen zien, gaat los.